

Dr. Rudolf Steiner

Dějiny lidí ve světle duchovního bádání

Šestnáct přednášek přednesených v Berlíně
mezi 19. říjnem 1911 a 28. březnem 1912

Původ světa zvířat ve světle duchovní vědy

(Der Ursprung der Tierwelt im Lichte der Geisteswissenschaft)

9. přednáška

Berlín 18. ledna 1912

GA 61

PŮVOD SVĚTA ZVÍŘAT VE SVĚTLE DUCHOVNÍ VĚDY

Jestliže z hlediska současných představ už bylo do jisté míry těžké vyložit duchovně-vědecky původ člověka, což se mělo stát v poslední přednášce tohoto cyklu, tak bude dnes ještě méně snadné mluvit o původu světa zvířat. Když totiž na jedné straně vyplyne potíž už tím, že všechno, co se vztahuje ke světu zvířat, je lidskému pozorování - alespoň zdánlivě - ještě vzdálenější než to, co se vztahuje k přirozenosti a moudrosti člověka, tak musí na druhé straně také ještě zcela zvlášť vyplynout ta potíž, že ve smyslu současného světa představ se vůbec neuplatňuje vliv duchovních skutečností, duchovních příčin vývoje a původu zvířecího bytí. Spíše shledáme, že se v průběhu posledních vývojových období našeho duchovního života vytvořila zejména právě představa, že vývoje zvířecího života se mají účastnit přesně tytéž příčiny, síly a bytosti jako v neživé, takzvané anorganické přírodě. A víme ovšem, že největší triumfy přírodní vědy se docílily vlastně právě v tomto odvětví takzvaného čistě přirozeného vývoje živočišstva.

Jen ovšem musíme konstatovat, že na jedné straně se snaha zaměřuje na čistě přirozený vývoj, jak se obvykle praví, tedy na takový vývoj, který bere ohled jen na síly, jež vládnou v neživém bytí. Vidíme, jak bádání, které se ubírá tímto směrem, věří, že kvapí od triumfu k triumfu; když šije vykládáme ve správném smyslu, také to činí. Na druhé straně lze pozorovat, jak hlubší myslitelé, kteří jsou pevně zakořeněni na půdě přírodovědeckých skutečností, a kromě toho jsou ještě zcela obeznámeni se vším, co přinesla v novější době přírodní věda, přece však nejsou s to sdílet názory těch, kteří by chtěli odvodit život z prostého spojení nebo z prosté kombinace, i když velmi složitě druhu, těch sil a procesů, jež existují i v neživé přírodě. Velká část myslitelů současnosti a bezprostřední minulosti neváhala říci: Až do určité doby pozůstával vývoj naší země z toho, že ze sebe rozvíjel neživé procesy. A pak nastal okamžik, kdy se z nějaké látky spojily tyto procesy komplikovaným způsobem tak, že vznikli nejjednodušší živočichové, načež poté vývoj pokročil tak, že z těchto jednodušších živočichů se vyvinuli bojem o bytí a přizpůsobováním se okolí stále komplikovanější a komplikovanější živočichové až k člověku. Avšak druhá, menší část myslitelů poslední doby si musela říci: Je nemožné si myslit, že z pouhého spojení neživých látek by mohlo vzniknout v nějaké době to, co se může nazývat ve vlastním smyslu prapočetím, vznikem živého z neživého.

K takovým myslitelům patří zvláště v mnoha směrech geniální Gustav Theodor Fechner. Protože se na tuto osobnost na mnoha úsecích váže také

důležitý pokrok přírodní vědy, tak by se vlastně nemělo jen lehce přejít přes názor takového myslitele, jak tomu dnes obvykle bývá. Gustav Theodor Fechner si nemůže představit, že se někdy mohlo živé vyvinout z neživého. Spíše je mu blízké představit si, že z živého může povstat vylučovacími procesy neživé, poněvadž ve skutečnosti pozorujeme, že životní proces u živočichů vylučuje látky, které, když po určité době sloužily životnímu procesu, přecházejí do ostatní přírody a potom patří neživým, anorganickým procesům. Tak si musí Fechner představit, že naše země ve svém výchozím bodě byla kdysi jedinou živou bytostí. Z této velké, živé bytosti Země, jež si své dýchání, snad i svou výživu obstarala ze světového prostoru, z tohoto velkého, mocného a jednotného organismu, který kdysi byl naší Zemí, se na jedné straně vytvořili živočichové zvláštním oddělením toho, čím ve velkém zemském organismu byly jen živé orgány, osamostatněním takových orgánů. A na druhé straně se z velké živé bytosti země oddělily ty látky, které dnes podobným způsobem patří neživým přírodním procesům, jako se látky vylučují z organismu, když nějakou dobu sloužily živým procesům. Tak by nevzešlo v úvaze tohoto myslitele živé z neživého, ale neživé z živého.

Podobným způsobem, možná ještě fantastičtěji, si vytvořil svou představu přírodovědec Wilhelm Preyer, který si své oprávnění mluvit do záležitostí přírodní vědy získal nejen svými bohatými fyziologickými a biologickými výzkumy, ale i svými spisy o darwinismu. Preyer si také představuje, že země ve svém výchozím bodě byla živoucí bytostí. Není vůbec nakloněn mluvit o neživotném v absolutním smyslu. Říká: Vlastně nemáme žádné zvláštní právo pokládat plamen za něco naprosto neživého; ale můžeme považovat hoření plamene za jakýsi životní proces na nejnižším stupni, který se právě zjednodušuje a povstal z něčeho vyššího než ony životní procesy, jež dnes pozorujeme, že se mohly vyvinout směrem vzhůru. Když plamen hoří, míní Preyer, pak se nám jeví tak, jako kdyby ve spotřebování látky a v celém způsobu, jak se nám tento proces představuje jako skutečnost, jakoby něco podobného jako životní proces. Nepokládá za vyloučené, že země sama byla velkým životním procesem, který musel probíhat v naprosto jiných podmínkách než probíhají dnes v ní životní procesy. A tak vidíme podivuhodné představy vznikat v hlavě přírodovědeckého badatele, které Preyer vyjadřuje tím, že říká: Země mohla být ve výchozím bodě svého vzniku velkým, mocným organismem, jehož dech máme hledat ve žhoucích parách železa, jehož tok krve si máme představovat ve žhavě tekoucích kovech, a jehož výživa musela probíhat ve světovém prostoru přitahovaných meteoritů. - Je to

ovšem zvláštní organismus a zvláštní životní proces. Ale tento přírodovědecký badatel si myslí, že se nemůže vyjádřit jinak, že nespádá živé na neživé, ale neživé na původně živé. A to se nám dnes projevuje jako náš život v oblastech různých říší. To se mu jeví jen jako obzvláště utvářený život, zatímco život hořící svíčky se mu jeví jako jistým způsobem život zaostalý, takže s tímto životem se můžeme vnějškově setkat jako s neživým.

Takové jevy ve vývoji novějšího duchovního života nám do jisté míry mohou ukázat, jak významní myslitelé, kteří nejen svým smýšlením, ale i svým poznáním stojí pevně na půdě přírodní vědy, se naprosto neobracejí k Zemi pouze jako ke žhavé plynné, neživé kouli, ale na původní kouli pohlížejí jako na velkou živou bytost, aby mohli vysvětlit, co je život. Může nás to poučit, že vysvětlení původu života z neživého není tak snadné. Na druhé straně musíme říci, že právě průkopníci duchové největších výsledků bádání novější přírodní vědy nás také nemohou poučit o tom, že přírodovědecké myšlení svedlo všechno živé na neživé bytí a že v tomto vztahu by právě přírodní věda odporovala tomu, co tvrdí duchovní věda, že totiž všechno hmotné a vůbec živé je nutno odvodit z duchovních příčin. Je pak správné, že to, co Darwin nebo Lamarck nebo jiní průkopníci duchové vykonali pro velké vymoženosti přírodní vědy, vylučuje pohled na duchovní příčiny, které jsou základem jevů?

Již častěji jsem upozorňoval na podivuhodné místo v Darwinových spisech, kde tento velký, mocný průkopník poukazuje na to, jak se mu podařilo ukázat proměnu životní formy v jinou formu a jak se mu tím zdálo možné odvodit dnešní živočichy v jejich komplikovanosti z dřívějších, snad méně komplikovaných živočichů, a tím vysvětlit četnost dnešních živoucích forem prostřednictvím možná méně odlišných, původních živých forem. Pak však říká Darwin velmi charakteristickým způsobem: Tak by se tedy podařilo odvodit dnešní četné životní formy z jedné původní formy a vysvětlit dnešní život vývojem v jeho četnosti. Ale o těchto původních životních formách mluví Darwin tak, že se domnívá, jak říká doslova, „že jim tvůrce kdysi vlil život!“ Ano, tento přírodovědec působící v polovině devatenáctého století, Darwin, věřil, že je oprávněn k vysvětlení o proměně druhů v živé přírodě tím, že o tom, z čeho původně odpozoroval vývoj, se domníval, že vznikl prostě od stvořitele. Byl by si musel okamžitě uvědomit nedostatečnost svého vysvětlení, kdyby nesměl předpokládat zásah duchovních skutečností na určitém místě vývoje. Právě tím se cítí pevně a silně na půdě, na níž vstoupil, že si říká, když můžeme předpokládat, že původní, z duchovna vytvořený život tu byl v nejjednodušších formách, pak se můžeme o tomto

životě v nejjednodušších formách také domnívat, že měl takovou hnací, takovou odrazovou sílu, aby se mohl přetvořit ve složitější a četnější formy.

Toto musíme použít v ještě vyšším smyslu u Jeana Lamarcka, který mluvil o přirozeném vývoji živočichů ve stále složitější formy jejich přizpůsobováním se k okolí. Právě u Lamarcka sledujeme tuto jeho myšlenku: Můžeme přijmout vývoj z vnějškově nedokonalého k vnějškově stále dokonalejšímu, protože si ho nemusíme myslet v žádném rozporu s protkáváním a pronikáváním životem celého vývoje základními duchovními silami. Jak by mohl Lamarck mít ve svém základním díle místo, můžeme ho uvést doslovně, které je právě příznačné pro způsob, jímž se vyznačovali starší přírodovědečtí myslitelé. Lamarck říká ve své Zoologické filosofii:

„Protože se nebral zřetel na to, že jednotlivci jednoho druhu se musí udržet nezměněni, pokud se podstatně nemění okolnosti působící na jejich způsob života, a protože panující předsudky s výjimkou tohoto pokračujícího plození podobných jednotlivců jsou v souladu, tak se mělo za to, že každý druh je nezměnitelný a tak starý jako příroda sama a že příroda byla stvořena vznešeným původcem věcí zvláště.“

Lamarck šije vědom toho, že musí zanechat stvoření všech druhů ve výchozím bodě tohoto přirozeného bytí, že si musí o druzích, které máme dnes kolem sebe, myslet, že vznikly vývojem. Pak však pokračuje:

„Zajisté, všechno existuje jen vůlí vznešeného původce všech věcí. Avšak můžeme mu předepisovat pravidla při výkonu jeho vůle, nebo určovat způsob, jakým to učinil? Nemohla jeho všemohoucnost stvořit nám neznámý řád věcí, který všechno, co vidíme, a všechno, co existuje, nechal postupně vstoupit do bytí? Ať jeho vůle byla jakákoli, nezměřitelná velikost jeho moci je určitě stále tatáž. A ať prováděl svou vůli jakýmkoli způsobem, nic nemůže snížit její velikost. Když tedy respektuji usnesení této nekonečné moudrosti, zůstávám v hranicích jednoduchého pozorovatele přírody.“

Tak mluví ten, na něž se dnes odvoláváme, a právem, když mluvíme o vývojové nauce. Zároveň však vidíme, že si tento muž tím předem určitým způsobem naznačil svůj program. Jaký je tento program?

Je takový, že Lamarck říká: Když všechno, co má člověk jako prostý pozorovatel přírody k dispozici, prošetřuje pozorováním, vyplývá tu možnost představy, že se organismy vyvíjely v plynulé řadě. Ale původně by si musel myslet, že v tomto vývoji vládnou hybné síly, neboť jinak nemáme vůbec žádnou pevnou půdu. To poznáváme jako smýšlení průkopnického Lamarcka. Musíme ovšem říci: Tento přírodovědecký badatel si svůj zvláštní program vyznačil tak, že se omezil na pochody vnějšího světa a vůbec nepostupoval

vzhůru k tomu, co musí být duchovní základ celého vývojového procesu. Duchovno předal světu, do něhož neměl úmysl vstoupit; předem předpokládal oblast celkové vůle tvůrce, která je bez překážek. On se však omezil na vylíčení toho, co z této tvůrčí vůle vzniklo a co žije v běžném vývoji.

Na druhé straně musíme zase říci, že tak, jak se dnes věci mají, nemůže přírodovědeckému pozorovateli nikdy správně vyplynout, že se někdy může za podmínek, které jsou přístupné dnešnímu vnějšímu pozorování, na dnešní zemi vyvinout živé z neživého. Představa, že živé se vyvíjí z neživého, není vůbec nová; je v podstatě starší. Na tomto místě bylo již zdůrazněno, že nastal velký pokrok v přírodní vědě, který máme za sebou sotva dvě století, když Francesco Redi vyslovil větu: „Živé může vzniknout jen ze živého.“ -Je zajímavé, že se ve stoletích před Francescem Redim ještě samozřejmě přijímalo, že z pouhých neživých látek mohou vzejít velmi složitá živočichová. Nejenže se věřilo, že z říčního bahna, které pro vnější pozorování představovalo něco neživého, se mohou vyvíjet nižší zvířata například dešťovky, aniž byl vložen do bahna živý zárodek dešťovky předem, ale zcela systematicky se předpokládalo, že by se mohla zvířata až ke hmyzu, nebo ještě vyšší, vyvinout z neživých látek. Zajímavé je, že v jednom z děl svátého Isidora, který zemřel r. 636, najdeme naprosto systematicky uvedeno, že se z mrtvého vola - něco, co už přešlo do neživého -jen když se na něj dostatečně poklepává, mohou vyvinout včely. Ano, tento muž stojící v čele učenosti své doby, nejen prohlásil, jak z volské zdechliny mohou vzniknout včely, ale také nám říká, jak stejným způsobem se mohou vyvinout z koňských zdechlin sršně, z mezků trubci a z oslíků mrtvol vosy. To však nestačí. Až do sedmnáctého století se tradovalo, jak z toho, co se už proměnilo v neživotné, mohou vznikat mravenci a úhoři. A víra, že se může nejjednodušším způsobem utvářet živé z neživého, byla tak mocná, že Francesco Redi jen stěží ušel osudu Giordana Bruna, protože měl tu drzost vyslovit větu: „Živé může vzniknout jen ze živého.“ Jen v nepřesném pozorování může totiž spočívat domněnka, že se z neživých látek mohou vyvinout živočichové, protože v říčním bahně musí už být obsaženy zárodky živočichů, když se má vyvinout živé.

Duchovní věda musí dnes připojit k poznatkům Francesca Rediho větu, že duchovní se může vyvinout jen z duchovního. A protože veškerý zemský vývoj vrcholí v duchovnu, jak se to jednoduše a na podřadném stupni ukazuje ve zvířecím světě, jak se projevuje na vyšším stupni u normálního člověka a na nejvyšším stupni v samotném lidském duchu, tak může toto duchovní, které se rodí ze zdánlivě bezduchého, být odvozeno jen z původního duchovního. Duchovní věda je nucena toto dnes tvrdit, jak jsme to slyšeli v dřívějším

vějších přednáškách a také v uplynulých letech v těchto přednáškových cyklech a chce dále v jednotlivých odvětvích zcela potvrdit tuto větu: „Duchovní může vzejít jen z duchovního.“ Tato věda říká: Všechno, co se nám jeví jako materiální, je pouze proměněné duchovno. Není už dnes - poněvadž ostatní věci se staly módou - neboť dnes se již neupaluje, vystavena osudu Francesca Rediho nebo Giordana Bruna. Zajisté však čelí jinému osudu. Protože má dnes předvídatě zastávat pravdu, která se do kulturního života vžije stejně tak, jako se vžila věta: „Živé může vzniknout jen ze živého“, tak bude pokládána za snílkovství, jako za něco, co nijak pevně nespočívá na půdě skutečného vědeckého poznání.

To, co má duchovní věda říci o otázce původu světa zvířat, budiž zde nejdříve načrtnuto. Pak budiž poukázáno na to, protože jsem si v těchto přednáškách stanovil za úkol to, co duchovní věda ze sebe vynese na světlo, uvést do souladu s vymoženostmi přírodní vědy, jak je naprosto nutné uvést do souladu poznání duchovní vědy o původu světa zvířat s vymoženostmi přírodovědeckého poznání současnosti.

Duchovní věda ovšem nemůže odvozovat z toho, co G. T. Fechner nebo Preyer přijali jako původní zemský organismus. Avšak na druhé straně musíme stále zdůrazňovat, že se žádnému vysvětlení nepodaří ani logicky ozřejmit, že se v našem zemském vývoji z čistě mlhovinového útvaru mohla vyvinout pestrost živočichů, jak to předpokládá Kant-Laplaceova teorie. Museli bychom totiž sáhnout k vysvětlení nejnovějšího způsobu myšlení, kdybychom s tím chtěli uvést do souladu organický nebo zvířecí svět. Pak bychom se dostali ke způsobu myšlení švédského badatele Svante Arrhenia, dnes sice velmi obdivovaného, ale neméně fantastického, že - řekněme právě v pravý čas, kdy země byla v tak pokročilém stavu - mohla přijmout zárodky živých bytostí, přijala je do sebe jakýmsi tlakem záření ze světového prostoru. Každý snadno uzná, že takovým vysvětlením není dáno žádné vysvětlení, neboť pak bychom měli vysvětlit, kde a jak tito živočichové vznikli, i když vplynuli na zemi jen jako nejjednodušší zárodky vlivem tlaku záření.

Duchovní věda se musí vrátit k podobě země, kdy se nám země představuje ještě neobsazená a neobydlená živočichy, jak je známe dnes. V určitém vztahu nám duchovní věda ukazuje také něco podobného, jako si představovali Fechner a Preyer čistě rozumovými závěry. Že totiž země ve svém výchozím bodě byla živá bytost, jež ve svém neživém stavu neměla v sobě jen plyny a páry, jak se domnívá Kant-Laplaceova teorie. Tato teorie může být velmi snadno vysvětlitelná i nejprostšímu žáku, když se mu řekne: Podívej se, jak pouhým otáčením kapky v tekutině se může odštěpit něco, co opět

potom otáčením jako malá kapka krouží kolem kapky velké, takže tím může vzniknout něco jako světový systém v malém. Jen se přitom zapomene na to, že jsme sami teprve otáčením uvedli kapku do pohybu, a že když se má takový pochod opravdu uskutečnit ve velkém, rotací plynové koule se odštěpily planety, pak musel ve světovém prostoru vládnout nějaký obr - profesor nebo obr - učitel, neboť musíme, když provádíme nějaký pokus, brát přitom zřetel na všechny procesy a nezapomínat na sebe. Je-li už nemožné, že z toho, co nyní známe, můžeme vysvětlit i odštěpení planet z kdysi existující plynové koule, tak bude ještě nemožnější vysvětlit život v planetárním bytí, aniž tu bylo něco živého, když předtím prý existovalo jen neživé.

Duchovní věda nás však vede zpět k takové zemi, která skutečně ve svém výchozím bodě byla nejen oživena, ale i produchovnělá, takže se tedy musíme v zemském vývoji vrátit k původní produchovnělé zemské bytosti. Kdybychom pak chtěli tuto produchovnělou zemskou bytost si předvést před své smysly jakoby v obraze, tak by se tato bytost v podstatě představila tak, jak ji máme před sebou do jisté míry ještě dnes jako poslední zbytky tohoto původního zemského stavu v nejnižších organismech, o nichž se vlastně dá těžko říci, zda to jsou rostlinné nebo zvířecí bytosti. Je to pohyblivá, ale ještě beztvará zemská hmota. Tyto nejnižší organismy, které bychom mohli označit jako tekoucí život, neboť především vypadají jako kulatá kapka, jež však zevním popudem svou hmotnost mění podle formy a polohy, prodlužuje ji do tykadel a noh, které lezou po zemi. Země však v sobě neobsahuje žádné určité formy. Když si představíme původní životní substanci, tak máme před sebou ve smyslu duchovní vědy celou původní zemskou hmotu a v této hmotě ještě vůbec není to, co dnes známe jako neživé látky. Celá země je jakousi živou, ale ještě beztvárou substancí. Duchovní věda si musí vedle této beztvaré substance myslet jako něco čistě duchovního ve výchozím bodě zemského vývoje, co nazýváme principem tvaru, nadsmyslový princip tvaru. Ve smyslu duchovní vědy můžeme dnes jen získat představu o tom, jaká byla tato země ve výchozím bodě svého vzniku. Když si představíme spícího člověka, jak jsme často učinili v předcházejících přednáškách, tak máme fyzické tělo ležící v posteli. Toto fyzické tělo je proniklé tím, co duchovně-vě- decky už nenazýváme smyslovou tělesnou formou - éterické tělo. A zevně, jaksí v okruhu tohoto živého fyzického těla máme to, co v bdělém denním životě je uvnitř tohoto fyzického těla: živý život duše, což nazýváme souvislostí mezi já a astrálním tělem člověka. Tak máme v bdícím člověku před sebou vnitřní duševnost, pronikající vnější tělesnost; u spícího člověka máme však před sebou vnější tělesnost, odloučenou od vnitřní duševnosti. Tato

tedy něco, co, spojujíc se v lidském já, vtéká ráno do tělesné činnosti a pak působí v lidských duševních orgánech. Tak si musíme pod životem ve spánku myslet duchovno odděleně a považovat je za něco, co probouzí část našich tělesných orgánů ráno v orgány duševní.

Máme tedy ve spící člověku živoucí organismus a samostatné duchovno nad ním se vznášející. Během bdělého života si musíme představovat, že to, co jako duševní procesy, tedy jako duchovně-duševní, do nás odtéká, může ovšem způsobit jen určité procesy, které s nimi souběžně v organismu probíhají. Jsou to účinky duševních procesů, které, když dospějí ke svému vrcholu, způsobí únavu. Jsou to jakoby rozpouštěcí procesy hmoty, zatímco tyto unavující procesy mohou být ve spánku tělem opět proměněny.

Podobným způsobem duchovní věda popisuje, že Země ve svém výchozím bodě pozůstávala z dvojnosti. Tedy z něčeho, co se nerovná spícímu a bdícímu člověku, dá se však srovnat s tím - jako dnes ještě poslední zbytky nejjednodušších organismů - co bylo pohyblivou substancí života. Ale v žádném případě neexistovaly organismy přetvořené ve zvířecí nebo lidské formy, ba ani ne ve formy rostlinné. A jako si ve spojení s lidským tělem musíme myslet to, co je duševním obsahem člověka ve spánku se kolem něho vznášejícím, tak si musíme představovat celé tělo Země na jeho počátku, jak se kolem něj vznáší to, co můžeme nazývat Duchem Země, společným, jednotným Duchem Země. Teprve v tomto Duchu Země musíme hledat všechno to, co nabylo formy později v rámci zemského vývoje. V tomto Duchu Země musíme především hledat také všechno to, co podnětně působí na tekutou materiální substancí na spící Zemi, takže celá životní substance se dostává do pohybu nejrozmanitějším způsobem. Tak si musíme myslet, jak duchovní proudy působily z okolí Země do tekuté živoucí hmoty jako vzdouvající příčiny, které jako bouře bičovaly moře a tvořily všelijaké vlnové útvary, původně vyvolaly v tekuté substancí jen takové formy, které se nezpevňovaly, ale když se dočasně ztvárnilly, nabraly opět svou původní beztvárovou podobu. Sám princip tvaruje nutno myslet si jako nadsmyslový, duchovní princip, který byl spojen s původní substancí Země. Chceme-li si ještě dnes pro tento způsob vlivu nebo pro toto vzájemné působení mezi duchem a hmotou vzhledem k Zemi představit u jejího výchozího bodu něco podobného, tak si můžeme - přírodní věda budoucnosti to prokáže - tj. užší okrsek, v němž se děje to, co se odehrálo u výchozího bodu zemského vývoje. Můžeme stále ještě vykázat něco, co působí na neztvárněnou životní substancí. Takové procesy, které vyvolává náš vlastní duchovní život v mozkové substancí, v krevní substancí, dají se srovnat s procesy, které se původně odehrály u výchozí

ho bodu Země mezi duchovním principem formy a tím, co je základem pro zemský vývoj jakožto živá substance.

V našem dnešním smyslu se toto nedá dokázat. Dokázat se dá jen to, že duchovní věda vytváří prostředky, které již byly vylíčeny, něco podobného pro celý zemský vývoj, jak se utváří v paměti v jednotlivém životě člověka. Tím, že se vytvářejí určité síly, o nichž se zde také již mírnilo, jež spočívají v hlubinách duše - jsou to zároveň síly, jejichž vývojem duchovní badatel může bezprostředně nahlížet do duchovní bytosti země - rozšiřuje se lidská paměť a duchovní pohled člověka. Tak mohou být hmota a hmotný život zcela proniknuty duchovním pohledem a hmotné pochody ve svém bytí se mohou projevit tak, že nejen současné, ale i dřívější stavy, z nichž se vyvinuly, se mohou bezprostředně naskytnout duchovnímu oku. Jak člověk v současnosti v sobě nese to, co od dětství pracovalo n a jeho duševním životě, a tím může sledovat vzpomínkovou linii, tak sleduje svůj duševní život až do předcházejících stavů. Může ho tedy sledovat nazpět, jaké to bylo nejen teď, ale i před desetiletími a tak dále. Nezůstane-li duchovní pohled lpět jen na vnějším materiálu, ale pronikne pod povrch věcí a vnikne do duchovních základů, pak se v rámci duchovna uplatňuje něco, co přenáší člověka do světové paměti, což mimo jiné nazýváme čtením v kronice akaša, a tím hledí zpět na dřívější, původní stavy Země.

Důkazy nutno podávat jen duchovním způsobem. Jsou-li však tato fakta prozkoumána, pak máme k dispozici prostředky, které dotvrzují, co vyhádali duchovní badatelé. Ukazuje se, že je plná shoda mezi tím, co tyto věci ještě dnes představují a co musí duchovní badatel ze svého poznání potvrdit. Proto se nemůžeme ani v populární přednášce dát jinou cestou než vyprávět, co se nabízí duchovnímu badateli a co plyne z bezprostředního duchovního pozorování, když uvedeným duchovně-vědeckým pozorováním se dostaneme do výchozího bodu zemského vývoje. Musíme však zároveň zdůraznit, že ovšem pro takové stavy to, co musíme uznávat jako duchovno, má ještě mnohem blíže k materiálnímu tvoření, než je duchovno blízké dnešnímu materiálnímu tvoření. Dnes potřebuje duchovno opak, odpor materiálního těla, takže duchovno v člověku se dostane jen k takovým obrazům o materiálu, které ve svých představách máme na zřeteli. Nedosáhneme větší zhuštění než tyto obrazy.

Duchovní věda se však opírá o skutečnost - další přednášky ještě upozorní na původ hmoty - že všechno hmotné bytí bylo původně duchovní. Jenže duchovno, když ještě samo vytvářelo hmotu, bylo v původnějším, více volním, silnějším stavu, než jaké je dnes v lidském duchovním životě. Proto si

mysleme, že to, co se vznášelo kolem Země jako princip formy, bylo mnohem bližší tomu, co jsme nazývali původní živoucí substancí, než u spícího člověka se zřetelem na duchovno vznášející se kolem něho. A v dalším postupu zásahem nadsmyslového principu formy do substance vzniklo všechno to, co se dnes nazývá neživou přírodou. Představme si, že působením duchovního principu formy se z pohyblivé a vzdušné hmoty odloučila taková hmota, která se pak stala neživou. Tím je duchovní věda opět blízko Fechnerovým a Preyerovým výzkumům. Ale taková neživá látka je určitým způsobem opět zasažena principem formy. Když se nyní vyskytne v této neživé látce princip formy obsažený v krystalizaci, tak dospějeme k názoru, že vše nerostné vzniklo z hmoty a bylo ovlivněno principem formy. Proto můžeme ještě dnes, mluvíme-li o krystalu, poznat nadsmyslový princip formy. Jinak se však uplatnil princip formy ve hmotě, která zůstala zpět jako oživená. A nehledíme-li dnes na rostliny, tak si musíme představit, že Země pod vlivem těch substancí, které se jako neživé pozvolna odloučily ze živé substance a nejrůznějším způsobem se seskupily, utvářela se v to, co označujeme jako pevnou zemi, jako tekoucí vodu, jako vzduch a tak dále. Je třeba si dále představit, že v této době působí do celé živé a neživé substance princip formy, že živá utvářená hmota je vystavena vnějšímu neživému. Zatímco dříve byla živá, musí se teď proniknout neživou hmotou, také tím, že v průběhu vývoje Země se uplatnil princip výživy jako spojení neživého s živým.

Vnímáme tedy živé přijímající neživé, které ze sebe nejprve určitým způsobem vyloučilo. Tím živé na Zemi podléhá stále více podmínkám, které se projevují prostřednictvím neživého jako živly země, voda, vzduch a tak dále a živé může být formováno jen tak, že formy jsou přizpůsobeny vnějším živlům.

Život Země si musíme představit tak, že v dalším průběhu udržuje odloučeny od sebe pomocí principu formy nejrůznějším způsobem neživé a živé. Látky, které dnes byly sneseny z výšin a jsou spojeny se zemským tělem, existovaly ve střední zemské době ještě rozpuštěné a jako pára v tehdejší Zemi. Můžeme mluvit o takové zemské době, v níž neexistoval takový vzdušný obal jako dnes. Mluvíme tu o parách a plynech, které jsou dnes dávno zpevněny. Celé rozdělení vody a vzduchu ve střední zemské době si musíme představit jinak. Princip formy, který je nutno myslet si jako čistě duchovní, když vytvářel živou substancí do utvářené neživé hmoty, musel z ní převzít podmínky například pro dýchání a tak dále. Takže princip formy tímto způsobem mohl vytvořit nečetnější tvary, které byly přizpůsobeny původním poměrům na Zemi, které nyní už vůbec neexistují. Duchovní věda však uka

zuje, že vývoj postoupil tak, že k utváření se opravdu dostala jen část živé substance v oněch dobách. A když byla beztvářá hmota bezprostředně zachváćena duchovním principem, byla zadržena zpět část staré, pohyblivé, beztvářé substance. Máme tedy ve starých dobách, protože Země byla převrstvena úplně jiným způsobem látkami, které dnes zhušćením se dostaly na Zemi nebo v Zemi samé existují jako tekuté, princip formy vkrytalizován do starých forem, jež v dnešních podmínkách už dávno nemohou existovat. Vezměme takový stav, v němž naše Země ještě vůbec neměla podobu planety, kterou dnes vidíme. Tu musely naprosto zjevně vznikat jiné formy živočichů, jež byly přizpůsobeny právě starým podmínkám, aby už vůbec nemohly existovat. Je snadno vysvětlitelné, že hodně z těchto životních forem muselo úplně vymřít, když sama Země změnila svou podobu. Sledujeme, co je ještě geologicky prokazatelné a co ukazuje paleontologie, že totiž žila zvířata, která byla zřejmě přizpůsobena vodě, která se teprve blížila své nynější podobě, byla však proniknuta zcela jinými substancemi. Jiná zvířata byla přizpůsobena tehdejšímu vzdušným poměrům, tedy druhy pravěkých ještěřů a tak dále. Krátce, mohli bychom najít nejčtetnější formy zvířat, jež byly přizpůsobeny tehdejšímu poměrům. Vedle toho vznikly jiné formy, přizpůsobené poměrům tůn způsobem, že nemohly být vytvořeny původním principem formy z beztvářé pohyblivé hmoty, které však byly schopny přetvořit se v generacích následujících za sebou a dědičností se dále utvářet tak, že vybudovaly ze starých forem formy pozdější. Nové formy pak byly přizpůsobeny novějším zemským poměrům. Zatímco musely vymřít ony formy, které ve starých dobách byly tak silně proniknuty principem formy, že nemohly být přetvořeny, mohly se organismy, které zůstaly pohyblivější, u nichž se živé ještě tolik neztvářnilo, přetvořit, a tak se dále vyvíjet.

Pro člověka se vývoj utváří tak, že ho nemůžeme ve starých dobách spatřit v rámci toho, co mohlo být vnímáno fyzickými očima. Ale našli bychom ho ve velmi jemné hmotě v beztvářně pohyblivém druhu v dobách, kdy už tu byly zvířecí formy. Člověk sestoupil nejpozději z beztvářého útvaru do tvaru, do formy. Zatímco zvířata, která žijí na světě dnes, už dříve přijala princip formy, takže musela svou dřívější podobu přetvořit přizpůsobením se přetvořené Zemi. Člověk se nedal přimět k tomu, aby sestoupil již do starých forem, ale čekal, až měla Země rozdělení vzduchu a vody, jaké je dnes. Tu teprve nastalo pro člověka zhušćení hmoty, pozvolna utvářené do pozdější lidské podoby. Protože člověk vstoupil do utvořené postavy nejpozději, není přizpůsoben pouze určitým jednotlivým zemským poměrům. Vrátime-li se ke zvířatům, musíme si představit jejich původ tak, že určité formy se při

způsobily zcela určitým územím Země: Tato zvířata pak získala vzhled, který není ještě podobný dnešním potomkům. Byla přizpůsobena tehdejšími poměrům, avšak protože byla přizpůsobena jen územním poměrům, jež se v jistém vztahu rychle měnily, tak se mohla měnit jen v rámci určitých hranic. Člověk však v době, kdy Země ještě podléhala rychlým změnám, nevstoupil ještě do utváření své tělesnosti. Ale teprve později, když to bylo možné, přenesl utváření do své tělesnosti po celém zemském povrchu tak, že se přizpůsobil celé Zemi. Mohl Zemi zalidnit jako bytost, která je co nejméně přizpůsobena vnějším poměrům a co nejvíce odpovídá vnitřním duševním popudům. Člověk byl tedy předem přizpůsoben takovým silám formy, že jeho nitro odpovídalo duchovnu. Formující síly mohly na duševno působit tak bezprostředně, že jeho vnější fyzickou postavu učinily vzpřímenou a že vytvořily z jeho rukou živé nástroje ducha. To vše se však mohlo stát až tehdy, když Země překonala určité utvářející principy, aby se člověk mohl přizpůsobit tomu, co mohlo z nitra určit jeho celou postavu a jeho sebezpožívání. Takže u člověka určuje jeho postavu princip formy oklikou přes duchovno, zatímco u zvířete musel zasáhnout princip formy mnohem více do neživého a anorganického. Na zvířatech můžete vidět ještě dnes, jak spojila celý svůj duševní život ještě úžeji s tělesnem, zatímco člověk je schopen vyvinout takový duševní život, který se vymaňuje z tělesného života.

Jestliže pozorujeme zvíře, jak zcela vězí v tělesnu, jak se kdysi utvářelo, vidíme, jakým způsobem tráví, jak duševno bezprostředně proniká tělesný život a jak se vyjímá spojené s tělesnými funkcemi. Pozorujeme-li však, jak duševno bezprostředně vzniká jako samostatné z tělesna, uvidíme, jak je člověk takto utvářen proto, že svět zvířat dříve, přizpůsobený jiným poměrům našeho zemského bytí, byl jako člověk utvářen z beztvárnosti. Jen tím se mohla v člověku stát činnou taková duševní bytost, která se vůči tělesnému životu natolik osamostatnila, že člověk může i pak udržet formující princip uvnitř této duševní bytosti, když projde branou smrti a odloží svůj tělesný život. Protože princip formy ovládl zvířecí duši mnohem dříve, muselo dojít ke spojení s tělesným životem mnohem dříve. A protože zvíře vzchází výhradně v tělesném životě, tak se neodlučuje to, co prožívá jednotlivě, od života těla. U člověka se to odlučuje. Kromě organické, tělesné substance si uchovává také ještě formující princip v duševnu a může po době mezi smrtí a novým zrozením tvořit nový tělesný život. Jen tím, že princip formy u člověka bezprostředně uchopil duchovno a duševno, získává tato duchovní duševnost onu samostatnost, která může procházet od života k životu, která mu umožňuje putovat svým bytím v opakovaných životech. Na

proti tomu způsobilo vnitřní spojení s formou bytí, které muselo být ve zvířeti vytvořeno mezi principem formy a živou hmotou, že princip formy, když nastane smrt zvířete, se v organické části vyčerpal a duševno zvířete se opět vrátí k obecně zvířecímu duševnímu životu. Nepokračuje dále v jednotlivé zvířeckosti ale ve všeobecné zvířeckosti v dalším životě skupinové duše zvířete a nikoli v jednotlivé duši zvířete.

Tak shledáváme, že je nutno původ zvířeckosti hledat v tom, že to, co do člověka vnikne a pronikne ho později, u zvířete vniká dříve. Zvíře je postupujícím vývojem jakoby ponecháno zpět. Je to zaostalá bytost v poměru k člověku, který je pokročilou bytostí. Jednoduchým srovnáním si můžeme snadno představit, jak k tomuto utváření došlo. Představme si tekutinu ve sklenici, v ní substanci, a to substanci rozpuštěnou tak, že ji nelze rozeznat od tekutiny. Necháme-li ji však ustát, pak se dole usadí sedlina a nahoře zůstane jemnější tekutina. Celkový vývojový proces bychom si museli představit takto: Co uznáváme jako dualitu mezi duchovně tvořivým a tím, co je dole živou substancí, to je duchovní substanci. V ní je také obsažen tvořivý princip člověka. Pro člověka však zůstává beztvorost zachována nejdéle. Pro zvíře nastává utváření dříve. Takže v době, kdy se člověk nahoře udržel v beztvoré, řidší substanci, dole zvířecí bytost se už zhušťuje. A tak žije zvíře dále, takže může neustále dospívat k silnějším a silnějším formám, které se v průběhu času proměňují. Naproti tomu se dá člověk, pokud jde o formu, odvodit jen z toho, co se původně nachází v beztvorém živém, do čeho však duch působí jako hnací princip a postupně ho přivádí k nynější podobě. V dalším postupuje nutno představovat si zvířecí formy také tak, že nevzešly ze zvířecích forem, ale zůstaly, zatímco se tu nebo tam utvářela určitá zvířata. Jiná, která se utvářela teprve později zůstala pozadu, jiná sestoupila opět ještě později a tak dále. Člověk sestoupil nejpозději.

Je zvláštní, že to, co bylo nyní řečeno, shledáme plně vysvětleno, čteme-li například knihy Haeckelovy. Tady se sice navenek tvrdí, že člověk se dá odvodit ze zvířat. Sledujeme-li však vývoj, tak vidíme, že člověk je odvozen z něčeho, z čeho se nedají odvodit nynější zemské podmínky. A stejně tak zvířata. Nacházíme bytosti, na něž poukazuje duchovní věda, jako hypotetické bytosti i v Haeckelově rodokmenu; jenže ty se pak neodvozují z utvářeného, ale z beztvorého. Není možné to dále rozebírat. Ale z mé Tajné vědy vyplývá, že to, co je zde líčeno jako Země, se vyvinulo z dřívějších duchovních stupňů. Děje se to takovým způsobem, že se naprosto nedá říci, že tu duchovní věda navazuje opět na něco neznámého. Ne! Nakonec je Země odvozována z dřívějších planetárních stupňů bytí, jako je člověk se zřetelem na

svůj současný život odvozován z dřívějších životů. A vracíme-li se ke dřívějším stupňům, nenacházíme materiálně jako něco živého, ale jako něco duchovního. Poznáváme výchozí bod všeho živého jako ducha. Tím odvozujeme - tedy z ducha, to je z něčeho, co máme sami v sobě - základnu z něčeho známého, co žije v nás samotných, zatím co vnější věda odvozuje z něčeho neznámého. Duchovní věda je tu v jiné situaci než nynější hypotetická vývojová nauka. Duchovní věda odvozuje vývoj z něčeho, co tu existovalo jako duchovní a dnes tu ještě je. Jenže se neukazuje to, co je v nás duchovního, tak, jak se ve sklenici řidší tekutina odloučí od hustší substance. Jemnější duchovno se v člověku také odloučilo, jako se jemnější obsah ve sklenici odloučil od hustší usazené hmoty.

Tak musíme zvířecí svět odvozovat z toho, že člověk, aby mohl vyvinout své duchovno, jako je má vyvinuto dnes, musel především odloučit veškerý svět zvířat, aby se mohl vyvinout jako jemnější duchovní bytost na podkladě zvířecího světa, jako se v našem srovnání projevuje jemnější substance, když na Zemi vyloučila hrubší hmotu. Dnes můžeme jen poukázat na události potud, pokud nám objasní původ světa zvířat. Jak se později utváří duchovno a duševno, to musí být přenecháno další přednášce. Skutečnosti naprosto neodporují této zásadě. Přírodní věda přijde na to, jak postup nemohl být jiný, než byl vylíčen dnes. Ukazují-li se nám totiž zvířata asi tak, že bychom měli zapotřebí mluvit o zvláštní, jen u člověka se vyskytující duchovnosti? Právě naopak! Přesnějším pozorování neunikne, že někdy je ve zvířecím světě mnohem více rozumu. Člověk si musí teprve svůj rozum vydobýt. Jeho výhoda před zvířaty tkví v tom, že svůj nevelký rozum musel teprve nabýt. Všude, kam se porozhlédneme ve zvířecím světě, u bobrů, u vos a tak dále, vidíme vládnout rozum, vidíme vládnout ducha, jenž používá zvířat. Nedá se říci, že tento rozum je přítomen v jednotlivých zvířatech. Stačí poukázat jen na to, jak se určitý hmyz stará o své potomstvo. Máme tu co činit s nadsmyslovým, zvířecí řady pronikajícím rozumem, který je pro svět zvířat objektivním, jako hmota sama je objektivní pro svět zvířat. Můžeme pozorovat, že když hmyz klade svá vajíčka, tak larva musí žít v naprosto jiných životních podmínkách. Hmyz sám možná žil ve vzduchu, larva musí žít nejprve ve vodě. Hmyz tedy možná vůbec nezná podmínky, v nichž larva musí žít. Může být tedy jen v něm vládnoucím instinktem přiveden k tomu naklást vajíčka tam, kde může larva žít. Nebo pozorujme zvířata jako např. bobra a tak dále, která svými vrozenými organizacemi vytvářejí to, co se dá nazvat vnější architektonikou. To už není příliš daleko od toho právem uznat vnější pozorování, že zde působí rozum do samotné zvířecí substance. Pozoruje

me-li člověka, vidíme, že si musí teprve osvojit ty schopnosti, které už byly zformovaný do nitra zvířat. Člověk ještě není tak daleko, aby měl to, co zvířata už v sobě vytvořila. Můžeme konstatovat, že zvířata byla utvářena dříve a že člověk je utvářen ještě dále, když se již narodil. Nepotvrdí se původ člověka z opice. Přírodní badatel Emil Selenka objevil, že přirozenost opice v jejím embryonálním stavuje lidské podobě mnohem bližší než pozdější opičí postava. Z toho lze vyvodit, že člověk se utváří mnohem dříve než postava opice. Jenže člověk nabývá svou podobu teprve tehdy, když sám vstoupí do světa.

Přírodní věda prokazuje všude, že to, co má říci duchovní věda, potvrzuje právě nejpokročilejší přírodní věda. Dalo by se jít ještě dále - nelekám se toho - a ukázat, jak dnes přírodní věda takřka proti svým teoriím odhaluje něco, co poskytuje adekvátní doklad pro duchovně-vědecké skutečnosti. Když se zabýváme výsledky bádání o rozplozovacím procesu nižších zvířat bratrů Oskara a Richarda Hertwigových z r. 1875, jež se možná později potvrdily, totiž že zásada oplodnění například u vajíček ježovky mořské může být nahrazena působením kyselin, že tedy především oplodnění může být odvozeno z neorganického procesu, tak musíme říci, že pochody, které jsou dnes vázány na zásadu dědičnosti, mohou probíhat tak, jak se projevují vnějším způsobem, zatímco ve starých dobách se projevovaly úplně jinak. Tak můžeme zajisté mluvit o oplodnění oživeného zemského jádra, které bylo beztvárovou živou hmotou, obklopenou duchovním principem formy, přestože jsme ve shodě s přírodovědeckými skutečnostmi, takže se z principu formy utvářelo živé, a že se pak odloučilo anorganické od organického, které bylo jednotnou substancí celé Země.

V podstatě celé zemské bytí se vyjímá tak, že je můžeme pochopit jen ve smyslu Goethově, který ovšem pravil jen jako v narážce, co vyplývá jako skutečnost pro duchovního badatele ve vztahu k původu zvířete a člověka. Čím totiž získává všechno, co nás obklopuje, svou pravou hodnotu? Jen tím, jak říká Goethe, že se to nakonec zrcadlí v lidské duši. Pro duchovní vědu se však projevuje přirozený zemský proces také tak, že pokračuje od nejstarších forem k nejmladším formám tak, že vše je zaměřeno také na to, že si lze představit, co může být nakonec zplozeno ze zemského procesu, jako je zplozen květ nebo plod z rostliny.

Tak z pozorování původu zvířecího světa vyplývá jako zásadní přesvědčení duchovně-vědeckého poznání, co se dá shrnout do slov vysvětlujících lidskou bytost, která nám ovšem zároveň ukládá zodpovědnost a vědomí lidské důstojnosti, jež spočívá na základě ostatního bytí. Protože jsme se mohli

stát lidmi jen tím, že celý ostatní zemský vývoj byl založen na nás, musíme se prokázat jako důstojní obyvatelé této Země, když budeme kráčet od nižších stupňů dokonalosti k vyšším stupňům, neboť nám vývoj dokazuje, že je založen na dokonalosti člověka. A zavazuje nás to nezastavit se, ale postupovat ke stále jemnějším útvarům duchovního života. Onen duchovní život, který dnes nese člověk v sobě, mohl být vybudován jen na základě nižšího stupně. A současně musíme i dnes opět odmítnout a přenechat nižším živlům, aby se v nás mohl vyvinout ještě další duchovní život. Toto shrnujice, můžeme říci: Pro člověka je to pravdivá, ale zároveň i zavazující nejvyšší povinnost:

*Živly se nechají pronikat
utvářejícím je duchem.
Musely přijmout
ducha, poslední hnací sílu:
Lidskou bytost odít do
duchovní podstaty a duševního života.*